

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

кандидата економічних наук, доцента Дугінець Ганни Володимирівни
на дисертаційну роботу Ставицької Алли Василівни а тему:
«Розвиток світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні
відносини

1. Актуальність теми дослідження

Всебічне дослідження аспектів розвитку світового ринку інформаційних технологій є актуальною проблемою, яка обумовлена його багатогранністю та суспільною значущістю. З моменту формування світового ринку відбувається його постійне зростання: зростає попит і пропозиція, збільшується чисельність суб'єктів, зростає обсяг угод, видатків, інвестицій і обігу коштів. Внаслідок високих темпів розвитку інформаційних технологій, світовий ринок інформаційних технологій сегментно трансформується, що ускладнює ідентифікацію структуроутворюючих суб'єктів, факторів впливу на його розвиток та зумовлює необхідність розробки заходів щодо його регулювання.

Динаміка розвитку світового ринку інформаційних технологій обумовила у XXI ст. певну проблематику на всіх рівнях. З одного боку, це внутрішні проблеми суб'єктів ринку інформаційних технологій, а з іншого, це проблеми, що виникають у суспільстві, внаслідок функціонування ринку інформаційних технологій. При цьому подальше розгортання позитивних трендів розвитку світового ринку інформаційних технологій обумовить сприятливе спрямування розвитку усього суспільства, а превалювання деструктивних негативно вплине на глобальний суспільний розвиток людства, приводячи до обмеження громадянських свобод, концентрації глобального управління, посилення диспропорцій соціально-економічного стану населення, виснаження ресурсів, поширення конфліктів тощо.

Дослідження особливостей розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації також актуалізується тим фактом, що ринок інформаційних технологій України перебуває у стані активного становлення і знаходиться під впливом багатьох факторів, насамперед, це політичний курс

інтеграції до ЄС, що викликає необхідність адаптації вітчизняного законодавства до європейських вимог, активізації проведення реформ та вирішення військового конфлікту.

З огляду на це тема дисертаційної роботи Ставицької Алли Василівни на тему: «Розвиток світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації» є своєчасною і актуальною як в науковому, так і в практичному сенсі.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційна робота виконана у рамках науково-дослідних тем кафедри економіки та управління національним господарством факультету міжнародної економіки Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара: «Шляхи адаптації національної економіки до глобалізаційних викликів та забезпечення імперативу соціалізації» (номер державної реєстрації 0114U000194), у межах якої автором досліджено і виявлено сфери й напрями інтелектуалізації та інформатизації національних економік; «Глобальні проблеми, загрози та виклики економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0116U003356), де особисто автором визначено динаміку і проблематику світового ринку інформаційних технологій та запропоновано заходи подолання глобальних й регіональних деструкцій в його розвитку (довідка № 81-904-29 від 17.10.2018 р.)

3. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність наукових положень, висвітлених у дисертації підтверджується низкою чинників, зокрема автор використовує широкий методичний інструментарій, що включає методи історико-логічного аналізу і синтезу, описово-аналітичний та метод системного підходу (пп. 1.1., 1.2, 1.3), комплексного системно-структурного аналізу (п. 2.1); методи спостереження, аналогій, кількісного та якісного порівняння і статистичний метод (пп. 2.1, 3.1; п. 2.3); метод факторного аналізу (пп. 1.2, 1.3, 3.1); метод компаративної оцінки (п. 2.2); метод математичного аналізу (п. 2.1);

кластерний аналіз та метод групувань, метод індексних спостережень (п. 2.2); метод графічного аналізу (пп. 2.1, 2.3); регресійний аналіз та прогнозування (п. 3.1); метод програмно-цільового підходу, уявного експерименту та обґрунтування, графічний метод (пп. 3.1, 3.2, 3.3); економіко-математичного моделювання (пп. 3.1., 3.3) тощо.

Зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, висновки розділів містять аргументовані положення щодо наукової новизни та реалізують поставлені автором завдання дослідження.

Положення, висновки та рекомендації, викладені у дослідженні, отримано здобувачем самостійно на основі власних досліджень: всебічного вивчення сучасної наукової літератури, зокрема, робіт провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, що дозволило виконати аналіз та узагальнити зібрані статистичні дані. Результати дисертаційної роботи є достовірними та науково обґрунтованими, оскільки спираються на загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що підтверджується наявністю логічного взаємозв'язку сформульованих завдань і отриманих результатів, аргументованістю теоретичних висновків, використанням широкого масиву статистичного матеріалу і методів наукового дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (Світової організації торгівлі, Організації Об'єднаних Націй, Світового банку, Міжнародного союзу електрозв'язку, Міжнародного телекомунікаційного союзу), експертні оцінки рейтингових агентств, матеріали міжнародних інформаційних агенцій, статистично-довідкові звіти ІТ компаній, статистичні дані Єврокомісії, Державної служби статистики України.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертантом:

1. Надано авторське визначення дефініції «світовий ринок інформаційних технологій» як сукупність транснаціоналізованих економічних відносин між продавцями та покупцями інформаційних продуктів і послуг, а також суб'єктами ринкової інфраструктури, які на глобальному рівні координуються міжнародними організаціями, на макроекономічному рівні регулюються органами державної влади у межах національних нормативно-правових актів, на мезорівні регулюються галузевими асоціативними структурами та органами місцевого самоврядування, на мікрорівні керуються системами корпоративного управління за допомогою внутрішньофірмового документообігу, а на особистісному рівні узгоджуються та здійснюються учасниками торговельних відносин (стор. 35-36).

2. У роботі проведено оцінку сучасного стану розвитку світового ринку інформаційних технологій за показниками експортно-імпортних операцій та за індексними значеннями. За результатами індексного аналізу та ранжування країн встановлено, що розвинуті економіки Європи, Північної Америки, Східної Азії і Тихоокеанських країн відрізняються високими показниками індексів цифрових можливостей (0,45 і вище); за рівнем економічної доступності до інформаційних технологій першість в рейтингу займають Швейцарія (європейський ринок), Сінгапур (азійський ринок), США (американський ринок); за субіндексними компонентами індексу мережевої готовності визначено, що Сінгапур займає першу позицію. Також до групи лідерів віднесено такі європейські країни: Фінляндія, Швеція, Норвегія, Нідерланди, Швейцарія, Велика Британія та Люксембург.

У роботі виокремлено управлінські рівні, за якими автором визначені фактори, що впливають на розвиток світового ринку інформаційних технологій та їх вплив за рівнями локалізації.

У ході дослідження автором визначено потенціал ринку інформаційних технологій України, який дозволив виявити негативні внутрішні фактори, а саме: політична криза; низька інвестиційна привабливість економічного

середовища; порівняно з європейськими країнами чисельність українських Інтернет-користувачів є меншою; тінізація фінансових операцій та праці на ринку інформаційних технологій; високий рівень «піратства» ІТ продуктів.

3.Дисертантом здійснено кластеризацію країн за рівнем ВВП, встановлено тісноту зв'язку між виділеним результативним показником (ВВП) та факторними (валові інвестиції, державні витрати на купівлю товарів та послуг, чистий експорт ІТ, особисті споживчі витрати). Запропоновано модель подальшого розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації, в якій представлена прогнозна структура участі груп країн на світовому ринку ІТ. Визначено, що ефективність використання інформаційних технологій в умовах глобалізації демонструватимуть групи країн 1 (особливо Китай, США, Японія, Німеччина, Велика Британія), 4 (особливо Данія, Ізраїль, Сінгапур, Малайзія, Філіппіни, Ірландія,Фінляндія) та 5 (особливо Україна, Словаччина, Білорусь, Болгарія, Словенія). Дана модель дала можливість визначити потенціал національних ІТ ринків, які в звичайних умовах не можуть динамічно розвиватися.

4.У ході дослідження розроблено заходи подолання глобальних та регіональних диспропорцій розвитку національних ринків інформаційних технологій, а саме запропоновано: на глобальному рівні – посилення координаційної взаємодії міжнародних організацій та урядів держав; на макрорівні – побудова та удосконалення національних політик інформатизації, забезпечення інформаційної безпеки та захисту інтелектуальної власності; на мезорівні – розширення та оптимізація систем галузево-регіональної взаємодії між владою, бізнесом та науково-освітніми закладами; на макрорівні – розробка та удосконалення корпоративних систем інформатизації; на особистісному рівні – підвищення освіченості у сфері використання інформаційних технологій та розкриття людського потенціалу (стор. 87-89; 161-162).

Позитивно слід відзначити удосконалення автором науково-методичних основ формування організаційно-економічного забезпечення

розвитку світового ринку інформаційних технологій. Дисертантом запропоновано стратегічні напрями оптимізації функціональних дій регулюючих органів щодо інформаційного забезпечення, планування, прогнозування, програмування, контролю та регулювання від ситуативно-обумовлених до науково-обґрунтованих форм управлінського впливу в межах імперативів інтелектуалізації та інформатизації світогосподарського розвитку (стор. 176-178).

5.3а рахунок поглибленої ідентифікації та аналізу класичних компонентів матриці SWOT дисертантом сформульовано сценарно-стратегічні заходи, що позитивно впливатимуть на розвиток національного ринку інформаційних технологій України та представлено наступні сценарії: «Входження у світовий інформаційно-технологічний простір», «Інтеграція в ІТ простір країн-членів ЄС», «Поглинання національного ринку інформаційних технологій світовим», «Заручник інформаційної експансії». На їх підставі сформовано стратегії, за допомогою яких можливе виконання зазначених сценаріїв, а саме: «Гарантований захист національних інтересів в інформаційній сфері», «Залучення та використання досвіду ЄС», «Патентування, ліцензування та брендування власних винаходів», «Протидія зовнішньому впливу на національний ринок інформаційних технологій». Зазначено, що гострою проблемою на українському ринку інформаційних технологій залишається не в повній мірі діючий механізм захисту та санкцій за порушення законодавства в інформаційній сфері (стор. 171-174).

6.Особливий науковий інтерес викликає розроблена автором модель розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації, у якій визначено прогнозований рівень доходу від реалізації валових інвестицій в інформаційні технології, під впливом факторних показників (державні витрати на купівлю товарів та послуг, чистий експорт ІТ, особисті споживчі витрати), використання якої дає можливість виявити ступінь впливу та взаємозв'язку ВВП країни з рівнем ефективності функціонування інформаційних технологій та спрогнозувати структуру участі груп країн на світовому ІТ ринку (стор. 146-155).

Усе вищезазначене надає підстави для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Ставицької А.В., в якому автором самостійно і на достатньо високому рівні досягнуто мети дослідження і вирішено поставленні завдання, а також стверджувати, що дисертація є завершеною і цілісною науковою працею, її змістовна побудова є послідовною і логічною.

5. Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Основні положення та результати дослідження викладені автором у 16 наукових працях, з них: 2 колективні монографії, 7 – у наукових фахових виданнях України, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг опублікованих праць, що належить особисто автору, становить 6,4 друк.арк.

Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та виносяться на захист, були отримані автором самостійно.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

За змістом дисертація та автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог МОН України, при цьому автореферат ідентично узагальнює та відображає основні положення, викладені у дисертації.

6. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження особливостей розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації та обґрунтуванні науково-практичних рекомендацій щодо дієвих регуляторних національних політик і їх адаптації до сучасних глобальних тенденцій.

Теоретичні напрацювання, висновки та основний зміст роботи можуть знайти застосування при розробці навчальних програм і спеціалізованих курсів; можуть бути використані державними структурами, науковими та освітніми

установами, міжнародними компаніями та національними підприємствами для ефективного та безпечного використання інформаційних технологій у своїй діяльності.

Практичні рекомендації, наукові розробки, висновки та пропозиції автора, викладені в дисертації, впроваджено в діяльність Управління зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровської обласної державної адміністрації; Нікопольської районної державної адміністрації Дніпропетровської області; Дніпропетровської торгово-промислової палати; ГО «Асоціація Ноосфера»; МПП «Агροстроменерго».

Основні наукові положення та отримані результати дослідження використовуються в навчальному процесі для студентів Запорізького інституту економіки і інформаційних технологій у навчально-методичних матеріалах дисциплін «Міжнародний менеджмент інноваційної діяльності», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Глобальна економіка (довідка № 12/18 від 05.02.2018 р.)»; Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара у навчальному процесі під час формування навчальних програм, методичних розробок, проведення лекцій, практичних та семінарських занять із дисциплін «Економічний розвиток сучасної цивілізації», «Теорія міжнародних економічних відносин», «Державне регулювання економіки», «Міжнародні валютно-кредитні відносини» (довідка №89-903-789 від 17.10.2018 р.).

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Треба зазначити, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

8. Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи

та автореферату

Відзначаючи загалом високий науковий рівень дисертаційної роботи Ставицької Алли Василівни, слід відзначити, що робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, до яких слід віднести такі:

По-перше, на основі дослідження змісту поняття «інформаційна технологія» як економічної категорії авторка в першому розділі зазначає, що світовий ринок інформаційних технологій є окремим сегментом світового ринку інформаційно-комунікаційних технологій (стор. 27-36). З цим можна погодитися, але еволюцію категоріального апарату слід було показати, через визначення зміни технологічних укладів, формування економіки знань та інформаційного суспільства тощо, тобто ті процеси, що описують сучасні тенденції переходу від індустріального до постіндустріального суспільства.

По-друге, автор наводить власне тлумачення поняття «світовий ринок інформаційних технологій» (стор. 35-36, 66). Втім доцільно було б більш детально обґрунтувати чим наведене визначення відрізняється від існуючого в міжнародній науці розуміння сутності світового ринку інформаційно-комунікаційних послуг. Вирішите це завдання можна було, наприклад, за рахунок дослідження особливостей кон'юнктури та ціноутворення на даному ринку в XXI столітті.

По-третє, заслуговує на увагу запропонована автором в другому розділі компаративна оцінка національних ринків інформаційних технологій в межах світового ринку за індексом мережевої готовності, індексом розвитку ІКТ (IDI), індексом цифрової спроможності або цифрової перспективи (DOI), індексом цифрового доступу (DAI) або ITU, індексом інформаційного суспільства (ISI) (стор. 90-115), але дослідження набуло б більшої цінності, якби до переліку показників були включені такі: готовність уряду (Government readiness); використання урядом інформаційно-комунікаційних технологій (Government usage); рейтинг за електронною готовністю (EIU eReadiness Ranking); індекс електронного уряду ООН (UN e-Government Index).

По-четверте, цікавою є теза, що на зростання доходів від реалізації інформаційних технологій впливають валютні ефекти, ціноутворення та асортимент ІТ продукції (стор. 163). При цьому авторка зазначає про унікальність світового інформаційного простору, яка зводиться до того, що внаслідок зниження ціни на ІТ товари підвищуються темпи торгівлі, особливо на ринках країн, що розвиваються. Проте, дослідження цих ефектів та зв'язків вимагає додаткового обґрунтування та теоретичного базису.

По-п'яте, деякі авторські новації не знайшли в роботі належного розкриття. Зокрема це стосується запропонованих дисертантом заходів подолання деструкцій розвитку світового ринку інформаційних технологій, які наведено в табл. 3.4. Наведене далі на сторінках 156-160 дисертаційної роботи розкриття сутності цих заходів потребує більш детального обґрунтування за рахунок аналізу джерел фінансування, очікуваних наслідків для різних цільових груп, а також формулювання конкретних рекомендацій для органів державної влади та управління. Це дало б змогу посилити практичне значення дисертаційного дослідження за рахунок обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо дієвих регуляторних національних політик і їх адаптації до сучасних глобальних тенденцій.

Загалом, висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки і цінності дисертаційної роботи.

9. Відповідність дисертації нормативним вимогам Міністерства освіти і науки України. Загальні висновки по дисертаційній роботі

Дисертаційна робота Ставицької Алли Василівни «Розвиток світового ринку інформаційних технологій в умовах глобалізації», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини, виконана на високому науково-теоретичному рівні та є самостійною завершеною науковою роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати щодо особливостей розвитку світового ринку інформаційних технологій в

